

ماییت حقوقی و اوصاف عمل صدور اسناد براتی

مؤلف: فرشته دارش

(کارشناس ارشد حقوق خصوصی، وکیل پایه یک دادگستری)

استاد راهنما: دکتر محمد قربانی لاهیانی

(عضو هیأت علمی دانشگاه صنعت نفت)

انتشارات پترو دانش

سرشناسه	دارش، فرشته، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآور	ماهیت حقوقی و اوصاف عمل صدور اسناد براتی / مؤلف فرشته دارش؛ استاد راهنما [پیشگفتار] مجید قربانی لاجوانی.
مشخصات نشر	تهران: چتر دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۲۱۸ص: ۵/۲۱×۵/۱۴؛ س.م.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۱۰-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتاب حاضر در اصل پایان نامه مؤلف است.
یادداشت	کتابنامه: ۲۱۸-۲۰۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	برات -- ایران Drafts -- Iran برات -- قوانین و مقررات -- ایران Drafts -- Law and legislation -- Iran بازگانی، اسناد -- ایران Commercial documents -- Iran
شناسه افزوده	قربانی لاجوانی، مجید، ۱۳۵۷ -، مقدمه نویس
رده بندی کنگره	۳۴۶/۵۵۰۷: KMH۹۲۰
رده بندی دیویی	۳۴۶/۵۵۰۷
شماره کتابشناسی ملی	۸۴۸۵۰۱۵
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیپا

نام کتاب	ماهیت حقوقی و اوصاف عمل صدور اسناد براتی
ناشر	چتر دانش
مؤلف	فرشته دارش
نوبت و سال چاپ	اول - ۱۴۰۰
شمارگان	۱۰۰۰
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۵۱۰-۱
قیمت	۴۵۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خمینری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه دانشجویی در دانشگاه آزاد اسلامی-واحد زنجان- است و کلیه ی

حقوق مادی و معنوی آن متعلق به واحد دانشگاهی می باشد.»

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به‌خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به‌این‌ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آنها از یک سو و تناسب آنها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری هم‌ب‌گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

فهرست

دباجه دکتر مجید قربانی لاجوانی.....	۱۰
سخن مؤلف.....	۱۲
فصل یکم: ماهیت حقوقی عمل صدور اسناد براتی	۱۵
مبحث یکم: کلیات و تعریف اسناد براتی	۱۷
گفتار یکم: تعریف اسناد براتی	۱۷
گفتار دوم: اعمال حقوقی مرتبط با اسناد براتی	۱۹
الف: صدور	۱۹
ب: ظهرنویسی	۱۹
ب: ضمانت	۲۰
ت: قبول برات	۲۱
مبحث دوم: اقسام پدیده‌های حقوقی	۲۳
گفتار یکم: وقایع حقوقی	۲۳
گفتار دوم: اعمال حقوقی	۲۳
مبحث سوم: تحلیل ماهیت حقوقی عمل صدور برات و چک	۲۵
گفتار یکم: ماهیت حقوقی عمل صدور برات و چک در وجه یا به حواله‌کرد دیگری	۲۶
گفتار دوم: ماهیت حقوقی عمل صدور برات به حواله‌کرد خود برات‌دهنده و صدور چک در وجه خود صادرکننده	۳۱
الف: ماهیت حقوقی عمل افتتاح حساب جاری	۳۲
ب: ایرادهای وارد بر نظریه‌ی ایقاع بودن عمل صدور برات به حواله‌کرد خود صادرکننده و صدور چک در وجه خود صادرکننده	۳۴
ب: عمل صدور برات به حواله‌کرد خود برات‌دهنده و صدور چک در وجه خود صادرکننده، مصداقی از معامله با خود	۳۶
گفتار سوم: طرفین قرارداد صدور برات و چک	۳۸
مبحث چهارم: تحلیل ماهیت حقوقی سفته	۴۰

مبحث پنجم: زمان و مکان صدور سند تجاری..... ۴۳

مبحث ششم: قانون حاکم بر قرارداد صدور سند تجاری..... ۴۵

فصل دوم : اوصاف قرارداد صدور اسناد براتی..... ۴۷

مبحث یکم: عهدی، اذنی یا تملیکی بودن قرارداد صدور اسناد براتی..... ۴۹

گفتار یکم: عقد عهدی، اذنی و تملیکی..... ۴۹

گفتار دوم: عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور برات..... ۵۵

گفتار سوم: عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور سفته..... ۵۹

گفتار چهارم: عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور چک..... ۶۰

الف: عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور چک موضوع قانون تجارت..... ۶۱

ب: عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور چک عادی و چک موردی..... ۶۴

گفتار پنجم: ثمرات حقوقی تبیین عهدی یا تملیکی بودن قرارداد صدور برات، سفته،

چک عادی و چک موردی..... ۶۹

گفتار ششم: ثمرات حقوقی تبیین تملیکی یا عهدی بودن قرارداد صدور چک موضوع

قانون تجارت..... ۷۱

مبحث دوم: مستقل یا تبعی بودن قرارداد صدور اسناد براتی..... ۷۳

گفتار یکم: عقد مستقل، عقد اصلی و عقد تبعی..... ۷۳

گفتار دوم: مستقل یا تبعی بودن قرارداد صدور اسناد براتی در فرض فقدان رابطه‌ی پایه..... ۷۶

گفتار سوم: مستقل یا تبعی بودن قرارداد صدور اسناد براتی در فرض وجود رابطه‌ی پایه..... ۷۸

گفتار چهارم: اصل غیرقابل استناد بودن ایرادها در برابر دارنده‌ی غیرمستقیم و

باحسن نیت..... ۸۲

گفتار پنجم: استثنای اصل غیرقابل استناد بودن ایرادها در برابر دارنده‌ی غیرمستقیم

و باحسن نیت..... ۸۶

گفتار ششم: ثمرات حقوقی تبیین وصف مستقل یا تبعی بودن قرارداد صدور اسناد براتی

در فرض وجود رابطه‌ی پایه..... ۹۶

مبحث سوم: منجز یا معلق بودن قرارداد صدور اسناد براتی..... ۹۹

گفتار یکم: عقد معلق و عقد منجز	۱۰۰
گفتار دوم: اقسام تعلیق	۱۰۱
گفتار سوم: امکان یا عدم امکان درج شرط تعلیقی در قرارداد صدور چک عادی و چک موردی	۱۰۷
گفتار چهارم: امکان یا عدم امکان درج شرط تعلیقی در قرارداد صدور برات، سفته و چک موضوع قانون تجارت	۱۱۳
گفتار پنجم: ثمرات حقوقی تبیین امکان یا عدم امکان درج شرط تعلیقی در قرارداد صدور اسناد براتی	۱۱۸
مبحث چهارم: مشروط یا مطلق بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۲۳
گفتار یکم: اقسام مشروط تقییدی و ضمانت اجرای آنها	۱۲۳
الف: شرط صفت	۱۲۴
ب: شرط فعل	۱۲۴
پ: شرط نتیجه	۱۲۸
گفتار دوم: امکان یا عدم امکان درج شرط صفت در قرارداد صدور اسناد براتی	۱۳۲
گفتار سوم: امکان یا عدم امکان درج شرط فعل و شرط نتیجه در قرارداد صدور اسناد براتی	۱۳۴
گفتار چهارم: ثمرات حقوقی تبیین امکان یا عدم امکان درج شرط فعل و شرط نتیجه در قرارداد صدور اسناد براتی	۱۳۸
مبحث پنجم: معوض یا مجانی بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۴۱
گفتار یکم: عقد معوض و عقد مجانی	۱۴۱
گفتار دوم: معوض یا مجانی بودن قرارداد صدور اسناد براتی در فرض فقدان رابطهای پایه	۱۴۲
گفتار سوم: معوض یا مجانی بودن قرارداد صدور اسناد براتی در فرض وجود رابطهای پایه	۱۴۳
گفتار سوم: ثمرات حقوقی تبیین معوض یا مجانی بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۴۷
مبحث ششم: لزوم یا جواز قرارداد صدور اسناد براتی	۱۴۹
گفتار یکم: مبانی لزوم و جواز قراردادها	۱۵۱
گفتار دوم: لزوم یا جواز قرارداد صدور برات، سفته و چکهای موضوع قانون صدور چک	۱۶۲

گفتار سوم: لزوم یا جواز قرارداد صدور چک موضوع قانون تجارت	۱۶۶
گفتار چهارم: ثمرات حقوقی تبیین لزوم و جواز قرارداد صدور اسناد براتی	۱۶۸
مبحث هفتم: معین یا غیر معین بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۷۰
مبحث هشتم: رضایی یا تشریفاتی بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۷۲
گفتار یکم: عقد رضایی و عقد تشریفاتی	۱۷۲
گفتار دوم: تشریفاتی و عینی بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۷۳
گفتار سوم: ثمرات حقوقی تبیین تشریفاتی و عینی بودن قرارداد صدور اسناد براتی	۱۷۶

نتیجه گیری و پیشنهادها ۱۸۱

پی نوشت ها ۱۹۱

فهرست منابع ۲۰۵

الف: منابع فارسی	۲۰۷
۱. کتاب‌ها	۲۰۷
۲. مقاله‌ها	۲۱۳
پایان نامه‌ها	۲۱۷
جزوه‌ها	۲۱۷
ب: منابع عربی	۲۱۷
پ: منابع انگلیسی	۲۱۸
۱. کتاب‌ها	۲۱۸
۲. مقاله‌ها	۲۱۸

دیباچه دکتر مجید قربانی لاجوانی *

در اینکه اسناد تجارتي به ویژه چک در روابط مالي اعم تجارتي و غير تجارتي کاربرد زيادي دارند، مناقشه و بحثي نيست و اين نکته که حقوق تجارت و باز مخصوصاً حقوق اسناد تجارتي از حيث يادگيري جزء بخش‌هاي دشوار حقوق خصوصي هستند، مورد تأييد اکثر اشخاصي است که در رشته‌ي حقوق، دانش تحصيل کرده اند.

دليل اصلي دشوار تلقي شدن حقوق تجارت، کمرنگ بودن توجه به ماهيت حقوقي نيادهاي حقوقي مطرح در اين رشته است؛ براي مثال يکي از اوصافي که براي اسناد تجارتي بيان شده، وصف تجيزي سند است، اين وصف با تقسيم‌بندي عقود به معلق و منجز و اقسام تعليق در قراردادها مرتبط است. اگر وصف تجيزي با لحاظ ماهيت اعمال حقوقي مرتبط با اسناد تجارتي مثل قرارداد صدور يا ظهري نيسي اسناد تجارتي تبين شود، براي بيان احکام و آثار اين وصف، تقسيم‌بندي عقود به معلق و منجز تشريح گردد، اقسام تعليق در قراردادها توضيح داده شود و بعد از آن احکام تعليق آثار عقود بيان شود، براي ياد گيرنده هم جذابيت بحث پيش تر مي شود و هم با درک مباني به سهولت مي‌تواند در خصوص مسائل مرتبط با اين وصف به طور مستند اظهار نظر کند.

ارائه‌ي پاسخ مستدل و قانع کننده به بسياري از پرسش‌هاي حقوق اسناد تجارتي و صدور رأي قضايي فاخر در خصوص دعاوي مبتني بر اسناد تجارتي مستلزم توجه دقيق به ماهيت اعمال حقوقي مرتبط با اسناد تجارتي است. يکي از دلايل ناتواني اشخاص اعم از دانشجويان رشته حقوق و صاحبان مشاغل حقوقي در يافتن راه حل مؤثر براي اختلافات و دعاوي ناشي از اسناد تجارتي، فقدان درک و معرفت مناسب در ايشان نسبت به ماهيت حقوقي اعمال مرتبط با اسناد تجارتي و اوصاف و ويژگي‌هاي اين اعمال است. به طور معمول در مبحث صدور اسناد براتي به مندرجات الزامي صورت اسناد براتي و ضمانت اجراهاي اين مندرجات تأکيد و توجه وجود دارد، يا در بحث ظهري نيسي اسناد تجارتي عمدتاً

از شرایط شکلی اعتبار ظهنویسی سخن گفته شده است. به صورت ژرف و دقیق از ماهیت حقوقی عمل صدور اسناد تجاری و شرایط ماهوی صحت این عمل، آثار حقوقی این عمل به عنوان یکی از عقود معین، موجبات انحلال عمل مورد نظر و نتایج انحلال آن در نوشته‌ها بحثی به میان نیامده است. اکثر آرای وحدت رویه‌ای که هیأت عمومی دیوان عالی کشور درباره احکام اسناد تجاری صادر کرده، در دکترین حقوقی مورد انتقاد قرار گرفته‌اند. قطعاً اگر ماهیت حقوقی اعمال حقوقی مرتبط با اسناد تجاری و کارکرد نهادهای حقوقی مطرح در این بخش به درستی مد نظر قرار می‌گرفتند، آرای مورد نظر به نحو دیگری نوشته می‌شدند و از ایرادات مطرح شده مصون بودند.

برای ایجاد تحول در ادبیات حقوق تجارت و فراتر بردن مرز دانش بومی در این زمینه، رعایت مقدماتی لازم است؛ دو مورد از مقدمات مهم موارد زیر هستند:

۱- ماهیت حقوقی نهادهای حقوقی مهم این عرصه مثل عمل صدور اسناد براتی، اساسنامه‌ی شرکتهای تجاری، تصمیمات مجامع عمومی و هیأت مدیره‌ی شرکتهای تجاری و غیره به درستی تبیین شود.

۲- در تفسیر مقررات حاکم، قواعد عمومی مورد حکم در قانون مدنی مدنظر قرار گیرند.

در کتاب حاضر، نویسنده محترم سرکار خانم فرشته دارش، ماهیت حقوقی و اوصیاف عمل صدور اسناد براتی را مورد بررسی قرار داده اند، قطعاً مطالعه این اثر - که برای نویسین آن، نویسنده زحمت زیادی متحمل شده اند- برای درک و شناخت عمیق تر حقوق اسناد تجاری مفید است. نگارش و عرضه کتب حقوق تجارت با سبکی که نویسنده محترم کتاب حاضر انتخاب کرده اند، نمایی نو از حقوق تجارت ایران پدیدار خواهد کرد.

دکتر مجید قربانی لاچوانی

فروردین ماه ۱۴۰۰